



**mpc**  
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

**VZDELÁVANÍM  
PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV  
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH  
RÓMSKYCH KOMUNÍT**



Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť / Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Kód ITMS: 26130130051

číslo zmluvy: OPV/24/2011

**Metodicko – pedagogické centrum**

**Národný projekt**

**VZDELÁVANÍM PEDAGOGICKÝCH ZAMESTNANCOV  
K INKLÚZII MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNÍT**

**Slavka Virasztóová**

**METODIKA TVORBY UČEBNÝCH ZDROJOV PRE ŽIAKOV  
Z MARGINALIZOVANÝCH RÓMSKYCH KOMUNÍT**

**Vydavateľ:** Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11,  
850 01 Bratislava

**Autor UZ:** Mgr. Slavka Virasztóová

**Kontakt na autora UZ:** slawwwka@gmail.com; elfa, s. r. o. Košice

**Názov:** **Metodika tvorby učebných zdrojov pre žiakov  
z marginalizovaných rómskych komúnít**

**Rok vytvorenia:** 2014

**Odborná garantka:** Doc. PaedDr. Alica Petrasová, PhD.

**Oponentský posudok vypracovali:** Mgr. Magdaléna Kubisová  
Doc. PaedDr. Iveta Šebeňová, PhD.

**ISBN 978-80-565-0199-3**  
**EAN 9788056501993**

Tento učebný zdroj bol vytvorený z prostriedkov projektu Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komúnít. Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov Európskej únie.

Text neprešiel štylistickou ani grafickou úpravou.

# Obsah

Úvod .....	4
1. Metodika tvorby učebných zdrojov pre žiakov z MRK.....	5
2. Teoretické východiská tvorby učebných zdrojov.....	8
3. Metodický list pre žiaka .....	11
4. Kde hľadať inšpiráciu?.....	14
5. Činnosť žiakov ako učebný zdroj.....	16
5.1. Aktivity rozvíjajúce kooperatívne zručnosti .....	22
Záver .....	25
Bibliografické zdroje.....	26

# Úvod

Vážení čitatelia,

Učebný zdroj, ktorý sme pre Vás pripravili, prináša konkrétne návrhy, ako tvoriť a pracovať s informačnými a učebnými zdrojmi na základných školách vo výchovno-vzdelávacom procese a celodennom výchovnom systéme (CVS).

Informácie sú určené najmä učiteľom, ktorí vytvárajú pre svojich žiakov učebné zdroje a využívajú ich vo vyučovacom procese. Učebný zdroj bol vytvorený v rámci projektu „*Vzdelávaním pedagogických zamestnancov k inklúzii marginalizovaných rómskych komunití*“.

Školy sa už niekoľko rokov trápia s nedostatkom učebníc a pracovných zošitov pre žiakov. Tak ostáva na pleciach učiteľov pripravovať si na vyučovacie hodiny materiály, ktoré obsahujú najaktuálnejšie informácie. V prvom rade zbierajú informácie z rôznych zdrojov – informačné zdroje a následne na to ich rôznym spôsobom zakomponávajú do edukačného procesu, čím sa z nich stávajú učebné zdroje. Na základných školách s nimi pracujú v niekoľkých etapách, od základov práce s nimi, až po vyhľadávanie informácií a ich spracovanie. Za všetkým je zvýšiť záujem žiakov z marginalizovaných rómskych komunit (MRK) o štúdium. Nemenej dôležité je motivovať žiakov k práci na vyučovacích hodinách, napr. zadávaním zaujímavých, logických a problémových úloh z bežného života, čím si budujú pracovné návyky. Informácie, ktoré sú im sprostredkované musia byť spracované a usporiadané tak, aby boli čo najprehľadnejšie a žiaci mali možnosť orientovať sa pri hľadaní informácií jednoduchým spôsobom.

V učebnom zdroji sú uvedené základné informácie o zásadách tvorby učebných zdrojov a ich praktické využitie vo výchovno-vzdelávacom procese s ohľadom na CVS.

Učebný zdroj bude v elektronickej podobe umiestnený na web stránkach projektu (<http://web.eduk.sk/>) a na web stránke e-learningového portálu MOODLE (<http://www.e-skola.eduk.sk/>).

# 1. Metodika tvorby učebných zdrojov pre žiakov z MRK

Pri tvorbe učebných zdrojov pre žiakov musíme mať na zreteli niekoľko základných didaktických zásad. Ide o pravidlá, na ktoré učiteľ musí myslieť, aby čo najkvalitnejšie a najrýchlejšie dosiahol vyučovacie ciele. Tieto zásady ovplyvňujú celý výchovno-vzdelávací proces.

Už *Ján Ámos Komenský* tvrdil: *“Všetko, všetkým, všetkými”* – všetko čo sa dá naučiť, všetkým ľuďom, všetkými zmyslami.

1. **Zásada názornosti** – radšej raz vidieť ako 100 krát počuť.

Platí, že zapamätáme si 10 % z toho, čo počujeme,

15 % z toho, čo vidíme,

20 % čo vidíme a počujeme,

40 % z toho, o čom chceme diskutovať,

asi 80% ak niečo vytvárame sami, alebo ak sa sami podieľame na výskume,

a 90%, keď sami ideme niekoho niečo učiť.

2. **Zásada uvedomelosti a aktivity** – apeluje na to, že žiak musí vedieť čo a prečo sa učí. Tak si žiak vytvorí k učivu pozitívny vzťah. Učiteľ tu môže aplikovať problémové vyučovanie a situačné metódy.

3. **Zásada trvácnosti** – to, čo sa naučíme, nech je na celý život. Obrazne povedané: *„Žiakovi nedávajme rybu, ale naučme ho, ako rybu chytiť.“*

4. **Zásada primeranosti** – učiť na základe nadobudnutých vedomostí, skúseností a výkonností veku primerané veci.

5. **Zásada sústavnosti** – osvojovanie učiva v logickom slede, stupňovanie nárokov, stavanie na predošlých vedomostiach.

6. **Zásada individuálneho prístupu** – spočíva v poznaní žiaka a uplatňujeme ju najmä pri individuálnom napredovaní jedinca.

7. **Zásada jednoty teórie a praxe** – prepájanie teoretických vedomostí s praxou a životnými skúsenosťami.

8. **Zásada vedeckosti** – žiakom odovzdávať najnovšie poznatky vedecky overené.

V ďalšom kroku tvorby učebných zdrojov je nevyhnutné orientovať sa na kľúčové kompetencie. Ide o súbor nadobudnutých vedomostí, zručností, schopností, postojov a hodnotových orientácií, ktoré sú dôležité pre celoživotné vzdelávanie, aktívne zapojenie sa do spoločnosti a efektívne uplatnenie v zamestnaní.

Zaoberať sa budeme kľúčovými kompetenciami pre celoživotné vzdelávanie podľa Európskeho referenčného rámca. [3; 5; 17]

- ✓ **Komunikácia v materinskom jazyku** (pripravenosť dorozumievať sa v materinskom jazyku).
- ✓ **Komunikácia v cudzom jazyku** (pripravenosť dorozumievať sa v cudzom jazyku).
- ✓ **Matematická kompetencia a základné kompetencie v oblasti vedy a techniky** (pripravenosť využívať matematiku a základy vedy a techniky v bežnom živote).
- ✓ **Digitálna kompetencia** (pripravenosť využívať digitálne technológie).
- ✓ **Naučiť sa učiť** (pripravenosť k učeniu sa ako sa učiť).
- ✓ **Spoločenské a občianske kompetencie** (pripravenosť k interpersonálnym vzťahom a k zapájaniu sa do občianskeho života).
- ✓ **Kultúrne povedomie a vyjadrovanie** (pripravenosť k podporovaniu kultúrnych hodnôt).
- ✓ **Iniciatívnosť a podnikavosť** (pripravenosť byť tvorivý a kritický, pripravenosť k zamestnateľnosti a k uskutočňovaniu myšlienok).

Medzinárodná komisia UNESCO zdefinovala v programe „Vzdelávanie pre 21. storočie“ štyri piliere vzdelávania: [3]

- 1. Učiť sa poznávať:** učiť sa učiť do hĺbky a s nadobudnutými poznatkami sa vo svete nestratiť.
- 2. Učiť sa konať:** vychovávať sebavedomých, rozhodných a vyrovnaných mladých ľudí schopných reagovať v rôznych životných situáciách.
- 3. Učiť sa žiť spoločne:** naučiť mladých ľudí žiť v spoločnosti, spolupracovať, pracovať a vychádzať s rôznymi ľuďmi.
- 4. Učiť sa byť:** vychovávať mladých ľudí do súčasnej doby, ktorí sú spokojní sami so sebou, so svojim životom a vedú si ho riadiť k spokojnosti.

Základnými nástrojmi rozvoja kľúčových kompetencií a charakterových vlastností žiakov v škole sú **vhodné metodické prístupy učiteľov a mimoškolské a mimo vyučovacie aktivity žiaka.**

Osobnosť učiteľa, jeho charakteristické črty a prístupy sú odrazom profesionálnych priorít učiteľa, medzi ktoré patrí:

- ✓ motivácia ku vzdelávaniu (vonkajšia, vnútorná),
- ✓ využívanie poznatkov každodenného života (prepájanie teórie s praxou),
- ✓ dôraz na komunikáciu študentov (kladenie otázok, ozrejmovanie, formulácia záverov, ...)
- ✓ vzdelávanie ako proces získavania vedomostí a zručností,
- ✓ konceptuálne porozumenie (správne pochopenie odborných pojmov),
- ✓ okamžitá spätná väzba (pre študenta o jeho chápaní, pre učiteľa o efektívnosti práce),
- ✓ aktívne vzdelávanie s modernou didaktickou technikou (počítačom podporované meranie, modelovanie, e-learning, multimédiá, ...)

### **A čo dodať na záver?**

Pri príprave učebného zdroja pre žiakov z MRK na vyučovaciu hodinu vychádzame z materiálovo technických možností, ktoré máme k dispozícii (ako škola) a schopností žiakov. Učebný zdroj je nositeľom základných a doplňujúcich informácií. Obsahuje najaktuálnejšie poznatky, ktoré by si mal osvojiť každý žiak. Pre dodržanie aktivity žiaka na vyučovacej hodine, učebný zdroj obsahuje úlohy pre žiakov. Na to, aby na úlohách žiaci chceli pracovať a riešiť ich, je nevyhnutná správna - pozitívna motivácia (obrázok, príbeh, problém, prepojenie s reálnym životom, atď.). Vstupné teoretické vedomosti prepojené s praxou (problémové úlohy) poskytnú žiakovi obraz nevyhnutnosti učenia sa. Máme zodpovedanú otázku: „*Prečo sa to musím učiť? Načo mi to bude?*“

Úlohy zadávame na koniec, po preštudovaní teórie, s ohľadom na rozvíjanie kľúčových kompetencií žiakov a dosiahnutie cieľov – otvorené úlohy. Jazyk, ktorým informácie žiakovi prinášame musí byť jednoduchý, zrozumiteľný a zaujímavý.

Učebný zdroj má obsahovať dostatok dokumentačného materiálu, obrazových prostriedkov a rôznych typov hier (obrázky, ilustrácie, tabuľky, schémy, fotografie, grafy, krížovky, doplnovačky...) a zabezpečiť ich funkčnosť.

## 2. Teoretické východiská tvorby učebných zdrojov

V súčasnej informačnej dobe, keď sa dennodenne stretávame so záplavou nových informácií, nie je mysliteľné v takom tempe písať a distribuovať študijnú literatúru pre žiakov a tieto informácie v nej obsiahnuť. Pokiaľ učebnica vyjde, informácie v nej sú už neaktuálne.

Výrazný je aj vplyv digitálnych technológií, ktorých využívanie v edukačnom procese vyžaduje od učiteľov inovatívny prístup. Učitelia si preto sami vytvárajú na vyučovacie hodiny, alebo pre CVS pripravujú vlastné učebné zdroje a pre žiakov študijné materiály.

### Informačné a učebné zdroje

Informačný zdroj je materiál, ktorý obsahuje údaje, je nositeľom správ a poskytuje informácie. Informačným zdrojom môžu byť internetové stránky, knihy, časopisy, televízna relácia a iné.

Učebný zdroj, v najširšom slova zmysle, je každý prameň, z ktorého sa človek učí. V pedagogickom ponímaní je učebný zdroj ten, ktorý sa v procese edukácie cielene využíva na učenie, kultiváciu osobnosti.

Pripraviť naozaj pútavý a účelný učebný zdroj vyžaduje od autora postupovať etapovite.

*Ako na to?* [8]

#### 1. Výber témy „Je nevyhnutné a užitočné spracovať danú tému?“

Aby sme predišli otázke: „A načo nám to bude?“, ktorú s obľubou žiaci dávajú, je nevyhnutné pred výberom témy zamyslieť sa nad tým, kde v živote sa žiaci s nami sprostredkovanými informáciami stretnú a ako ich použijú.

Môžeme sa zaoberať napríklad otázkou: *Ako hospodáriť s financiami v domácnosti?* namiesto otázky *Ako ušetriť peniaze?*

Vhodne zvolenou témou vplývame na rozvoj osobností.

#### 2. Plán práce „Kedy? Čo? a Ako?“

Pri tvorbe učebného zdroja majme na zreteli, kedy ho budeme využívať. Kedy v priebehu školského roka, či priamo na vyučovacej hodine, v ktorej fáze vyučovacej hodiny, alebo v CVS.

Čo chceme, aby si žiaci osvojili, naučili sa a zapamätali si do života – to podstatné zvýraznime a v závere zhrnieme.



Ako budeme učebný zdroj používať – samostatne, v prepojení s digitálnymi technológiami. Budeme s ním pracovať frontálne, pri skupinovej práci, pri samostatnej práci.

### 3. **Náčrt štruktúry** (vzhľad - texty, obrázky, grafy, tabuľky).

Tu majme na zreteli *Komu?* je učebný zdroj určený a tomu prispôsobme jeho vzhľad. Inak bude vyzerat' učebný zdroj pre mladších žiakov, ako pre starších. Text nech je primerane dlhý, písaný čitateľne a zrozumiteľne, menej hutný, aby žiakov neodradil hneď na začiatku. Obrázky primerané veku dopĺňujúce informácie v texte. Pri mladších žiakoch aj viac jednoduchých obrázkov. Prehľadné tabuľky a grafy spravia viac, ako dlhý vysvetľujúci text.

### 4. **Zber informácií, ich výber a spracovanie.**

Zdrojom informácií nám môže byť bežný život, každodenné situácie a skúsenosti. No samozrejme aj literatúra, médiá, internet. Je len na nás, odkiaľ budeme čerpať, hlavne nesmieme zabudnúť na dôveryhodnosť a aktuálnosť informácií.

Spracovanie informácií s ohľadom na potreby spoločnosti, požiadavky výchovy a vzdelávania a schopnosti žiakov. Grafická úprava má žiakov nadchnúť, aby s učebným zdrojom chceli pracovať.

#### **Zostavenie.**

Zo všetkých zozbieraných materiálov zostavíme ucelený učebný zdroj, ktorý bude obsahovať:

- a) Úvod
- b) Teória
- c) Obrazová príloha
- d) Otázky a úlohy na zamyslenie
- e) Overenie novonadobudnutých poznatkov
- f) Ďalšie zdroje

#### **Overenie** na cieľovej skupine.

Učebný zdroj použijeme vo vyučovacom procese, alebo CVS. Práca žiakov s učebným zdrojom, ich reakcie a overovanie nadobudnutých poznatkov odhalí prednosti, ale aj nedostatky učebného zdroja, ktoré je potrebné odstrániť.

#### **Oprava, aktualizácia a údržba** učebného zdroja.

Oprava učebného zdroja spočíva v odstránení nedostatkov po formálnej stránke. Aktualizáciou a údržbou učebný zdroj inovujeme, po obsahovej aj interaktívnej stránke, čím zabezpečujeme jeho aktuálnosť a prít'azlivosť.

Osvojenie jednotlivých krokov a poznanie kritérií napomôže autorovi k vytvoreniu uceleného učebného zdroja.

V prípade elektronickej podoby učebného zdroja nesmieme zabúdať na niekoľko ďalších zásad:

- ✓ Kvôli dobrej viditeľnosti vyberať kontrastné farby - tmavé pozadie a svetlý text, alebo opačne svetlé pozadie a tmavý text.
- ✓ Používať dostatočne veľké písmo.
- ✓ Text stručný, je potrebné zvážiť, pri dlhšom texte zvoliť radšej tlačенú verziu dokumentu.
- ✓ Obrázky dostatočne veľké.
- ✓ V primeranej miere používať obrazové informácie – grafy, schémy, fotografie.
- ✓ Nepreháňať s efektmi - zvuky, animácie, pestré farby.

Výhodou elektronických učebných zdrojov je ich pútavé využitie v rámci vyučovacích hodín, rýchla aktualizácia a praktická dostupnosť pre žiakov, ktorí majú prístup k informačno-komunikačným technológiám (IKT).

Nevýhodou je, že žiaci v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu nemôžu individuálne využívať digitálne učebné zdroje pre nedostatočné technické vybavenie, ako v škole, tak doma. Čiastočnou náhradou by mohol byť CVS a prístup k digitálnym technológiám v škole.  
[2; 14]

### 3. Metodický list pre žiaka

Metodický list pre žiakov je učebný zdroj, ktorý si učitelia zostavujú podľa vlastných potrieb. Je to študijný materiál, s ktorým žiaci pracujú na vyučovacej hodine.

Učiteľ si sám zvolí formu a náročnosť učebného zdroja, úloh v ňom, podľa vekovej kategórie žiakov, ich schopností.

Aj keď tvorba metodického listu pre žiakov je časovo náročná, celkovo prácu učiteľovi uľahčuje.

Učiteľ pripravuje učebné zdroje na svoj aprobačný predmet do príslušného ročníka, na konkrétnu tému vyučovacej hodiny.

#### **METODICKÉ POKYNY NA TVORBU TEXTU**

Text je komunikačná správa vytvorená autorom adresovaná príjemcovi, alebo viacerým. Textom je celý román, ale môže to byť aj odsek, jedna strana knihy a pod. [11]

Text sa vyznačuje viacerými vlastnosťami:

#### **1. Intencionálnosť textu (komunikačný zámer)**

Vyučujúci, pri tvorbe textu, starostlivo vyberá overené poznatky pre žiakov určitého veku, vzdelania a schopností tak, aby dokázali prijať a spracovať informácie.

Cieľom je:

- ✓ naučiť žiakov stanovený rozsah nových poznatkov, vzťahov, postupov z konkrétneho vyučovacieho predmetu, prípadne viacerých,
- ✓ viesť žiakov k osvojeniu hodnôt, postojov, presvedčenia,
- ✓ naučiť žiakov, ako pracovať s textom a nadobudnúť zručnosť učiť sa učiť.

#### **2. Koherencia (tematická spojitosť) textu**

Vlastnosť, ktorá predurčuje, v akom poradí nasledujú myšlienky v texte. Pre ľahké pochopenie textu je dôležité, aby jednotlivé časti na seba myšlienkovy nadväzovali a upriamili pozornosť aj na to, čo bude nasledovať.

Pre pedagóga, z toho, vyplýva, že text v učebnom zdroji je potrebné usporiadať tak, aby žiak z výkladovej časti textu bez problémov identifikoval štruktúru textu a rozpoznal, ktorá téma a ako súvisí s ďalšími témami. Súčasne však musí riešiť úlohu, v akom poradí, v akej sekvencii bude pri výklade radiť témy za sebou.

Ako prechody medzi témami je vhodné použiť odkazovacie výrazy – ten; tá; to; tí; tým, že; o tom; podľa toho; vtedy, keď; taký, ako; atď. Výstup – učebný text závisí od zručností pedagóga, ale aj od rôznych činiteľov, ako sú napr. vek čitateľa, obsah daného textu a pod.

### **3. Kohezívnosť (vnútorná súdržnosť) textu**

Jednoliatosť textu je pre žiaka zrozumiteľnejšia a lepšia pre orientáciu. Ak text nie je ucelený, žiak musí vynaložiť viac času, aby objavil vzťahy. Formálne sa dá nadväznosť vyjadriť rôznymi spôsobmi, napr.:

A: Eva, chcel som vám ešte niečo povedať:

B: A síce, Milan?

A: Toto, že sa človek v tejto dedinke príjemne cíti v lete, to je prirodzené.

Ale čo v zime? To sa vám žiada okúsiť trocha z mestského ruchu. [2]

### **4. Čitateľnosť textu**

Pre dnešnú dobu je príznačné, že žiaci nečítajú, alebo len málo. Preto, ak chceme, aby žiaci siahli po texte s cieľom, že si ho chcú prečítať, nie preto, že musia, mali by sme sa snažiť, aby bol text pre žiakov pútavý, zrozumiteľný a čitateľný. Preto prispôbujeme text, adresovaný žiakom, určitému veku, nadobudnutým vedomostiam, zručnostiam, postojom a návykom.

Všetky doteraz spomenuté atribúty čitateľného textu musíme sklbiť s časom, ktorý máme vymedzený na danú tému (ovplyvňuje rozsah a mieru podrobnosti učiva). Priestorom, ktorý máme k dispozícii (inak bude opísaný experiment bez demonštrácie a inak pri demonštrácii; iný bude text pre žiakov, ktorí sa učia iba v škole a iný pre tých, ktorí sa učia aj doma). Ďalej je potrebné dávať pozor na odbornú správnosť textu (sprístupňovanie aktuálnych overených poznatkov, čerpanie z dôveryhodných zdrojov – na vyhľadávanie informácií použiť e - študovňu). V neposlednom rade majme na zreteli cieľovú skupinu, ktorej text pripravujeme (využívame primerané jazykové prostriedky), podľa J. Čápa a J. Mareša (2001).

Čitateľnosť sa hodnotí aj podľa toho, aké slová používame, aké dlhé vety píšeme, zložité súvetia, či používame titulky, medzitulky atď. Ďalšími charakteristikami čitateľnosti textu sú veľkosť písma, použitie odlišnej farby pre určité časti textu, typ písma, rozlíšiteľnosť detailov v schémach, obrázkoch a pod.

### **5. Náročnosť textu**

Či je text náročný a do akej miery, alebo nie je náročný, posudzuje čitateľ podľa svojich schopností. Ten istý text môže byť pre žiakov toho istého veku rôzne náročný. Aj pre toho istého čitateľa môže byť text náročný, po prvýkrát, no po určitom čase sa text stáva ľahší a

zrozumiteľnejší. Z toho dôvodu je ťažké špecifikovať, ako by mal byť pre čitateľa definovaný primerane ťažký text.

## 6. Intertextovosť

Predstavuje prepojenie medzi doterajšími vedomosťami žiaka a novými informáciami, ktoré text predkladá. Ďalej sú to súvislosti medzi textami v rámci jedného vyučovacieho predmetu a spojitosti medzi textami z rôznych vyučovacích predmetov.

## 7. Regulatívnosť textu

Vlastnosť, ktorou sa text, pre žiaka, stáva nápomocným pri nadobúdaní nových informácií.

Takýto text pôsobí na metakognitívne vlastnosti žiaka, čím sa zlepšuje aj jeho schopnosť porozumieť a zapamätať si text bez pomoci ďalších osôb. V texte vieme uvedenú vlastnosť obsiahnuť premyslene zabudovanými regulačnými prvkami, medzi ktoré patria:

- ✓ **textové signály** – prvky, ktoré neprinášajú nový obsah, len upozorňujú na isté informácie;
- ✓ **organizátori postupu** – začiatok textu, ktorý prináša všeobecnejšie informácie, než vlastný text. Uľahčujú porozumenie a zapamätanie vlastného textu.
- ✓ **slovné pokyny, upozornenia, príkazy, nonverbálne symboly** – umožňujú rýchlu orientáciu v texte (grafické značky, farebné podčiarknutia a iné);
- ✓ kontrolné otázky na opakovanie učiva, úlohy na precvičovanie, vzorové riešenia, výsledky riešení, dopĺňujúce vysvetľovanie, zhrňujúce pasáže, tabuľky, schémy, náčrty, testy na sebakontrolu a pod.

## A čo dodať na záver?

Učebný text obsahuje informácie pre žiaka v takej podobe, aby žiak pri učení ľahšie pochopil, spracoval a zapamätal si nové poznatky a dosiahol stanovené výchovno-vzdelávacie ciele.

Pri tvorbe učebného textu je potrebné dávať si pozor na:

- ✓ vytváranie textov bez poznania zákonitostí jeho tvorby a konštruovania učiva;
- ✓ súčasnú funkciu textu, skôr pedagogickú ako encyklopedickú;
- ✓ to, že text nie je len zdroj informácií, ale má aj sociálnu hodnotu;
- ✓ rôzne možnosti prezentovania učebného zdroja, ktoré rozvíjajú učebné stratégie.

Študijné texty by sa mali vyznačovať sebareguláciou žiaka pri prijímaní a spracovaní informácií. Ich úlohou je viesť, riadiť a usmerňovať činnosť žiaka tak, aby v budúcnosti zvládol porozumieť textu bez pomoci iných. A na to využívame regulačné prvky. [13]

## 4. Kde hľadať inšpiráciu?

Každý deň nám prináša nové informácie. Je nevyhnutné vedieť s nimi pracovať. Činnosť pedagóga vo výchovno-vzdelávacom procese spočíva nie v odovzdávaní hotových informácií žiakom, ale v koordinovaní činností vedúcich ku schopnosti vyhľadávať, triediť a spracovávať informácie. Je dôležité naučiť žiakov pracovať s množstvom informácií a vedieť sa orientovať v ich spleti.

Žiak, svojou aktívnou účasťou vo výchovno-vzdelávacom procese, je schopný naučiť sa pracovať s informáciami a efektívne ich využívať vo svojom živote.

Podnetom pre vytvorenie pútavého učebného zdroja je inovatívnosť. Pozrieť sa na pripravovaný učebný zdroj očami adresáta, využiť najaktuálnejšie pútavé informácie a zakomponovať doň dostupné digitálne technológie, alebo inovatívne metódy a formy práce.

### ... v knižnici

Učebným zdrojom môže byť knižnica, ktorá patrí medzi základné informačné inštitúcie.

Od nepamäti sa hovorí: „Kniha najlepší priateľ človeka.“ Čítanie nás obohacuje, rozširuje našu slovnú zásobu, podnecuje našu predstavivosť, prináša nám informácie z dejín a umožňuje pohľad do budúcnosti. Nie je možné, aby nám rukami prešla každá kniha, preto je potrebné naučiť sa s knihou a jej obsahom pracovať. Ako?

1. Klasický spôsob je, knihu si prečítať.
2. No ak žiakom dáme porovnať dve knihy, ich hlavné postavy, charakterové vlastnosti, tu môžu využiť resumé a abstrakt. Žiaci sa v rámci toho prístupu dostávajú okrem zodpovedania a vyriešenia pôvodnej úlohy aj k ďalším novým otázkam: *Čo je to resumé? Čo je to abstrakt? Aký je medzi nimi rozdiel?* atď.

Zoberme žiakov do minimálne školskej knižnice. Porozprávame im o vzniku knižnice, čo tu nájdú a predstavíme im rozmiestnenie kníh.

### Úlohy pre žiakov:

- ✓ Napíšte, aké žánre kníh ste našli v knižnici?
- ✓ K uvedeným autorom pripíšte minimálne jedno dielo.
  - P. O. Hviezdoslav –
  - M. Ďuríčková – Martáková –
  - Ľudo Ondrejov -

- ✓ Rozhliadnite sa.
- ✓ Vyberte si jednu knihu, ktorá vás zaujala a uveďte prečo?

... pedagóg pripravil pre žiakov učebný zdroj obsahujúci základné informácie o knihe a jej umiestnení v knižnici. Žiak po osvojení základných informácií overuje nadobudnuté vedomosti prácou na otázkach a úlohách a nadobúda zručnosti pri ich riešení. Novonadobudnuté poznatky a zručnosti si nesie so sebou do ďalšieho života.

### **... na internete**

V dnešnej dobe každé dieťa, minimálne zo školského prostredia, pozná internet a pracuje s ním. Najčastejšie ide o on-line hry a sociálne siete. Našou úlohou je žiakov naučiť pracovať s internetom efektívne, vedieť ho využívať v procese vzdelávania a v bežnom živote bez hrozieb.

Učiteľ na začiatok žiakom sprístupní teóriu efektívneho používania internetu, ako zdroja informácií, možnosti vyhľadávania a spôsoby prezentovania. Ako sa vystríhať pred nástrahami zneužívania zverejnených informácií o sebe, atď.

Následne na to žiaci, v diskusii, prezentujú svoje skúsenosti z práce s internetom. Tým sa navzájom obohacujú.

V činnosti ďalej pokračujeme samostatnou prácou, resp. prácou vo dvojiciach:

- ✓ Úlohou žiakov je vyhľadať na internete význam slova kyberšikana, uviesť aj zdroj.
- ✓ Poslať spolužiakovi fotografiu, ale tak, aby si ju nik iný nemohol pozrieť.
- ✓ Poslať inému spolužiakovi správu, aj cez sociálnu sieť, ale aby si ju nik iný neprečítal.
- ✓ atď.

Po správnej motivácií, ako dobre, že žiaci vedia pracovať a využívať internet, je čas posunúť sa ďalej a dospieť k efektívnej práci, ktorá prináša úžitok. Teória ponúka reálny obraz, čo chceme žiakov naučiť a prečo. Aký to má pre nich význam. To, čo si osvojili, overíme prácou žiakov. V ďalšej fáze ich necháme premýšľať a analyzovať, kde novonadobudnuté poznatky využijú a ako.

## 5. Činnosť žiakov ako učebný zdroj

**Konstruktivistická teória vyučovania** vychádza z toho, čo žiaci už vedia. Úlohou pedagóga je vytváranie situácií, aby žiaci mohli skúsenosťami nadobúdať vlastné poznatky. Riešením zmysluplných úloh v reálnom čase sa učenie stáva efektívnejším.

Z týchto základných myšlienok musí vychádzať tvorba každého učebného zdroja pre žiaka, aby ten v prvom rade zažil pocit úspechu zo znalostí, ktoré má a na ne chcel nadviazať novú poznávaciu činnosť a tak si rozširoval obzor svojich poznatkov.

### **Zameranie na žiaka**

**Učenie sa považuje za aktívny proces**, t.j. učiteľ uplatňuje činnosťné a zážitkové formy práce, ktoré aktivizujú záujem žiaka, navodzujú chuť spoznávať a objavovať.

**Motivácia je kľúčom k učeniu**, preto je nezastupiteľnou úlohou pedagóga efektívna motivácia, ktorá povzbudzuje žiaka hľadať nové informácie a stimuluje jeho túžbu po nových skúsenostiach, podporuje jeho zvedavosť a iniciatívu.

**Skúsenosti žiaka** sú pre pedagóga odrazovým mostíkom, na ktorom stavia v edukačnom procese.

**Kognitívne predispozície** umožňujú žiakom vyhľadávať, selektovať a transformovať informácie, tvoria hypotézy. Pedagóg vytvára vhodné problémové situácie, ktoré stimulujú kritické myslenie žiaka.

### **Zameranie na edukačný proces**

**Prebieha v istom kontexte**, ktorý podporuje prepojenie školy so životom a okolitým prostredím, zdôrazňuje sa vplyv prostredia na poznávací proces žiaka.

**Ide o sociálnu aktivitu**, ktorá odzrkadľuje vplyv prostredia a ľudí s ktorými sa žiak stretáva na jeho myslení, konaní a jazyku.

**Čas** pre vzdelávanie podľa teórie konstruktivizmu je nekonečný proces poznávania, ktorý sa nedá ohraničiť vyučovacou jednotkou.



## **Rola pedagóga**

**Facilitátor** - sprievodca na ceste za poznáním, rozvíja možnosti žiaka prostredníctvom jeho vlastnej aktivity a činnosti, aby dosiahol maximálne možný rozvoj.

**Partner** – vzťah pedagóga a žiaka je priateľský, rovnocenný a všetci v triede sú si seberovní.

**Kognitívna podpora** od učiteľa spočíva v pomoci žiakovi rozhodnúť sa prostredníctvom poskytnutia faktov, navrhuje a podporuje jeho smerovanie, no predovšetkým podporuje jeho nezávislé, kritické myslenie. [16]

## **Kooperatívne učenie**

Základnými pojmami kooperatívneho učenia sú *zdieľanie, spolupráca a podpora*. [6]

„Čo dokážeme dnes spoločne, nabudúce budeme vedieť sami. Ak sa spojíme, žiadna úloha nie je pre nás ťažká“. [7]

O kooperatívnom učení hovoríme vtedy, ak žiaci chápu, že svoj cieľ môžu dosiahnuť len vtedy, ak aj ostatní žiaci, s ktorými sú spojení v rámci riešenia úlohy, dosiahnu tiež svoj cieľ. [15]

**Kooperatívna úloha** je tá, ktorá vyžaduje zdroje (informácie, poznanie, stratégie heuristického riešenia problémov, materiály a zručnosti), ktoré nevlastní žiadny jedinec sám. Problém nemôže vyriešiť jedinec bez príspevku ostatných.

Úlohy pre kooperatívnu prácu by sa mali vyznačovať:

- ✓ viacerými riešeniami, alebo viacerými možnosťami, ako sa k riešeniu dopracovať. Riešenie úlohy by nemalo byť hneď na začiatku jednoznačné.
- ✓ motivačným charakterom,
- ✓ náväznosťou na predchádzajúce skúsenosti a nadobudnuté vedomosti žiakov,
- ✓ využívaním médií pri jej riešení.

Typy úloh vhodných pre kooperatívne vyučovanie podľa Kasíkovej (1997 in Jablonský, T., 2006):

- ✓ vyhľadávanie, zber, spracovávanie a hodnotenie informácií,
- ✓ diskusia,
- ✓ riešenie problémov,

- ✓ návrh, tvorba a hodnotenie konkrétneho produktu,
- ✓ analýza a hodnotenie procesov.

**Príklady úloh vhodných pre kooperatívne vyučovanie:**

Úloha 1: Zistíte, za čo všetko zaplatíte v priebehu jedného mesiaca v domácnosti a koľko.

Úloha 2: Získané informácie spracujte do prehľadnej tabuľky a zostrojte graf.

<b>Tovar/ služby</b>	<b>Suma</b>
strava	...
oblečenie	...
drogéria	
Iné (konkretizuj)	...

Tabuľka č. 1

Úloha 3: Rozbor grafu – za čo sú výdavky najvyššie, najnižšie a prečo?

Úloha 4: Navrhnite, ako je možné znížiť výdavky v domácnosti?

Úloha 5: Navrhnite spôsoby ušetrenia výdavkov, zamedzením čoho a ako v domácnosti?

**Hra**

Nakreslíme si hrací plán – ľubovoľný počet políčok. Jedno políčko je Štart. Jedno Cieľ. Ostatné políčka sú očíslované a obsahujú otázky, úlohy, aktivity na nejakú tému, poprípade konkrétne príkazy v hre.

<b>Štart</b> →	<b>1</b> Pre ktoré ročné obdobie je charakteristická zmena času, žltnutie a opadávanie lístia, púšťanie šarkanov, atď.	<b>2</b> Vymenujte aspoň 3 stromy, ktorých lístie na zimu neopadáva.	<b>3</b> <b>Hádz ešte raz!</b>	<b>4</b> Opíšte jar – ako by ste ju charakterizovali?
<b>11</b> Vymenujte 3 listnaté stromy.	<b>12</b> <b>Rýchlo do cieľa!</b>	<b>13</b> → Aký je rozdiel medzi senom a slamou?	<b>Cieľ</b>	<b>5</b> Vymenujte aspoň 3 zimné športy
<b>10</b> <b>Rýchlo na číslo 13!</b>	<b>9</b> Vysvetlite pojem jesenná rovnodennosť.	<b>8</b> <b>Naspäť na číslo 4!</b>	<b>7</b> Čo patrí medzi neživú zložku prírody?	<b>6</b> Ktoré z týchto živých organizmov sú domáce zvieratá: pes, krokodíl, sova, kôň, pavúk, slimák záhradný, mucha domová, ošípaná, ovca, krava

Tabuľka č. 2: Hrací plán

Žiakov rozdelíme do skupín po 3 – 5 členov. Každá skupina má figúrku inej farby. K hre potrebujeme hraciu kocku. Jeden člen skupiny hádže kockou. Postaví sa na číslo, ktoré padlo a odpovedá na otázku. Pred odpoveďou sa môže poradiť s ostatnými členmi skupiny. Ak odpovie správne, pokračuje v hre – hádže kockou ešte raz, ak nie, v hre pokračuje súper.

V hádzaní kockou a odpovedaní na otázky sa členovia skupiny striedajú.

Víťazom sa stáva skupina, ktorá príde do cieľa ako prvá.

## Tajnička

Žiakom do skupiny pripravíme tajničku na zopakovanie pojmov z konkrétnej témy, alebo tematického celku.

1	S	e	v	e	r				
2	v	L	k						
3	v	a	N	d	r	o	v	k	u
4	r	e	p	K	u				
5	m	a	c	k	O				

1 – ..... proti juhu

2 – ..... a sedem kozliatok

3 – Išlo vajce na .....

4 – Ťahala babka .....

5 – ..... uško

Kasíková (2007) uvádza tieto základné metódy kooperatívnej skupinovej činnosti: diskusia, riešenie problému, práca na produkte, simulácia a rolové hry.

Zamerania a činnosti jednotlivých skupín môžu byť nasledovné:

*žiacky tím* – učiteľ prezentuje učivo alebo problém a žiaci v skupine sa spolu učia, riešia problémy,

*hráčsky tím* – jednotlivé skupiny medzi sebou hrajú, súťažia, diskutujú, argumentujú a získavajú body (ako vo vedomostných súťažiach),

*vyučovací tím* – jeden člen / každý člen skupiny dostane od učiteľa označenú učebnú látku a má ju naučiť ostatných; skupina dostane informačný prameň, z ktorého si žiaci látku naštudujú a potom si ju spolu vysvetľujú, opakujú a skúšajú sa z nej,

*spoločne sa učiaci tím* – každý člen tímu má určitú rolu (vymýšľa, skúša, oponuje, organizuje prácu...),

*vyšetrovací tím* – skupina komplexne vyšetruje problém, zháňa informácie, spresňuje definovanie problému, tvorí riešenia, hodnotí ich a realizuje; tím na „konferencii“ podáva ostatným žiakom správu o postupe riešenia problému, o chybách a odporúčaní pri riešení podobných úloh v budúcnosti.

Ak berieme, že ideál sú štvorčlenné skupiny, v nich sú takéto kľúčové roly:

**koordinátor:** udržuje skupinu v činnosti, zabezpečuje, aby prispievali všetci, riadi diskusiu alebo iné aktivity,

**pracovník s informáciami:** ujasňuje a sumarizuje myšlienky, číta z rôznych materiálov, ak je to potrebné,

**tajomník (sekretár):** zaznamenáva skupinové odpovede alebo písomne spracováva iný materiál, prezentuje odpovede skupiny pred triedou,

**pozorovateľ (hodnotiteľ):** robí poznámky k skupinovým procesom (ako jednotlivci spolupracujú), vedie hodnotenie skupiny na konci práce.

Iné vyjadrenie rolí:

**Predčítač:** skupine číta nahlas zadania a texty.

**Správca materiálu:** preberá pomôcky a zhromažďuje podklady od členov skupiny.

**Časomerač:** sleduje čas a zasahuje ak skupina odbieha od riešenia úlohy.

**Reportér:** robí zápis.

**Kontrolór (revízor):** kontroluje výsledky.

**Propagátor:** presadzuje výsledky skupiny navonok.

**Kontaktná osoba:** má na starosti kontakt s učiteľom a druhými skupinami. [6; 7]

A do tretice ...

**Pomôckár:** zabezpečuje pre skupinu materiál a dohliada na pridržovanie sa témy a cieľov projektu.

**Zapisovateľ:** zapisuje všetky poznámky k práci, ktoré získava od ostatných členov skupiny.

**Čitateľ:** v skupine nahlas číta pokyny, informácie, výsledky.

**Tíšiteľ:** sleduje učiteľa a jeho pokyny, podľa toho tíši skupinu.

**Organizátor:** organizuje prácu a zodpovedá za čistotu miesta.

**Prezentátor:** prezentuje výstupy skupiny pred triedou.

Pri práci v skupinách žiaci nadobúdajú zručnosti. Ich vytváranie je postupne, od najjednoduchších po zložité, od poznať sa a veriť si navzájom, komunikovať presne a jednoznačne, až k akceptácii a podpore druhej osobnosti a riešeniu konfliktov konštruktívnym spôsobom.

Hodnotenie žiaka závisí od výkonu skupiny, ktorej je členom.

Podľa Skalkovej (2007) je základným pozitívom kooperatívneho vyučovania jeho orientácia na sociálne vzťahy.

## **5.1 Aktivity rozvíjajúce kooperatívne zručnosti**

### **Kreslenie vo dvojiciach**

Jeden z dvojice nakreslí obrázok (učiteľ môže zadať tému, určiť, ktoré prvky má prvotný obrázok obsahovať, alebo prvému z dvojice zadať text a k nemu nech nakreslí obrázok) a podrobne ho opíše partnerovi z dvojice. Ten sa ho pokúsi nakresliť podľa spomínaného opisu.

### **Uvažuj – obráť sa k partnerovi – vymeňte si názory**

Žiakom položíme otázku alebo nastolíme problém. Necháme im určitý čas na premyslenie odpovede. Každý potom diskutuje so susedom o svojich odpovediach, vymenia si názory. Táto technika má dobré využitie hlavne pred výkladom učiva a dá sa využiť vo všetkých vyučovacích predmetoch.

### **Predpovede párov**

Žiakom dáme zoznam slov, ktoré predstavujú hlavné postavy príbehu (môžu to byť aj obrázky). Dvojice diskutujú o pravdepodobnom obsahu príbehu. Po diskusii si zapíšu svoje odpovede.

Predpoveď sa môže robiť pred čítaním alebo v priebehu čítania. Po určitej časti príbehu žiaci modifikujú svoje predpovede podľa toho, ako sa príbeh odvíja.

### **Skladačka**

Vyučujúci si pripraví text rozdelený na štyri obsahovo približne rovnaké časti. Žiakov rozdelíme do 4-členných skupín. V tzv. domovskej skupine má každý žiak „pridelené“ číslo od 1 po 4. Zo žiakov s číslom 1, potom 2, tak 3 a nakoniec 4 vytvoríme tzv. expertné skupiny. Každá z týchto skupín dostane inú časť textu. Úlohou žiakov bude pridelenú časť textu pochopiť, naučiť sa a vysvetliť spolužiakom v domovskej skupine.

V expertných skupinách žiaci konzultujú o pridelenom texte, akým spôsobom sa ho budú učiť a akým prezentovať v domovskej skupine. Po naštudovaní podstaty textu sa experti vracajú do domovských skupín.

V domovských skupinách učia svojich spolužiakov text, ktorí si osvojili (skladajú postupne časti textu).

Na záver môžeme dať za úlohu odprezentovať domovským skupinám kompletný text pred celou triedou.

### **Okrúhly stôl**

Žiakov rozdelíme do 3- až 5-členných skupín. Skupiny dostanú papier. Každý člen skupiny píše perom inej farby jednu vetu a podá papier ďalšiemu členovi skupiny. Na začiatku vyučujúci určí, koľkokrát sa má papier otočiť dookola.

Aktivita pokračuje podľa zamerania:

- ✓ čítanie s porozumením - vtedy členovia skupiny nemajú možnosť radiť sa, každý si prečíta potichu text, ktorý napísali spolužiaci pred ním,
- ✓ rozvoj tvorivosti - členovia sa môžu radiť, aký bude záver ich spoločného príbehu.

### **Rotujúci prehľad**

Vyučujúci pripraví niekoľko stanovíšť s rôznymi otázkami napísanými na flipcharte a rozdelí žiakov do 3 – 5 členných skupín.

Skupiny postupne prechádzajú v určitom časovom limite z jedného stanovíšť'a na druhé a odpovedajú na otázky (každá skupina píše perom inej farby).

Úloha je postupne náročnejšia, pretože skupina si prečíta predošlé odpovede, môže s nimi súhlasiť alebo nesúhlasiť, prípadne napísať ďalšiu alternatívnu odpoveď alebo riešenie.

Po prejdení každého stanovíšť'a každou skupinou nasleduje spoločné hodnotenie každej otázky prezentáciou a diskusiou.

Pre začiatočníkov

Každá skupina si zapisuje odpovede na svoj papier (na príslušnom stanovíšti!!!). Žiaci nemusia čítať predošlé odpovede, ani ich hodnotiť. Na záver sa urobí spoločné vyhodnotenie vypracovaných otázok všetkými skupinami.

### Hodnotenie práce v skupinách

Každý podáva správu o práci jednotlivých členov skupiny a to tak, že poukáže najmenej na *dve úspešné veci a jednu, ktorú je potrebné vylepšiť*.

Na hodnotenie možno využiť „Mapovaciu kartu pre skupinovú prácu“. [9]

Meno: _____ Skupina: _____	
Ostatní členovia skupiny: _____	
Čím som pomohol/ a pri práci skupiny? Čo užitočné som urobil pre skupinu?	Akými prekážkami som sťažil/ a prácu skupiny?
Ako pomohli ostatní členovia skupiny?	Ako zabránili, prekážali ostatní tímovej práci?
Čo užitočné som urobil pre seba?	Čo by mohol urobiť každý člen skupiny v záujme dosiahnutia lepších výsledkov?

Tabuľka č. 3: Mapovacia karta pre skupinovú prácu



## Záver

Učebný zdroj prináša v koncentrovanej forme návrhy a inštrukcie, ako postupovať v praxi pri písaní učebných zdrojov, odkiaľ čerpať námety a ako ich pretransformovať na schopnosti žiakov a požiadavky školy. Nadväzuje na úsilie pedagógov, ktorí sa písaniu učebných zdrojov venovali doteraz samostatne na jednotlivých školách. Pre učebný zdroj je charakteristické množstvo praktických námetov, ako so žiakmi pracovať, aby sa aktívne podieľali na vzdelávaní a stali sa súčasťou učebných zdrojov. Učebný zdroj obsahuje odporúčania týkajúce sa spracovania informačných a učebných zdrojov na vyučovaciu hodinu, úpravy materiálov pre žiakov z MRK. Obsahuje inštrukcie ohľadne písania učebných zdrojov pre žiakov z MRK a informácie o ich uplatnení vo výchovno-vzdelávacom procese. Osobitnú pozornosť venujeme príprave podkladov pre kooperatívne vyučovanie, ktoré okrem zdroja poznatkov formuje aj sociálnu stránku osobnosti žiaka. Oproti doterajším zvyklostiam prináša viacero prvkov týkajúcich sa aktivity žiakov na vyučovacích hodinách. Obsah, forma a štruktúra je prepojená s materiálno – technickými podmienkami školy a schopnosťami žiakov z MRK. Obsahuje aj inštrukcie, ako so zdrojmi pracovať čo najefektívnejšie s možnosťami prepojenia s digitálnymi technológiami priamo vo vyučovacom procese, alebo CVS.

## Bibliografické zdroje

- [1] ADAMUSOVA, M. a kol., 2001. *Projekt Orava v praxi.*, 2001. ISBN 80-968664-0-0.
- [2] Alžbeta, S. [online]: Náučný štýl na spoločnom blogu [cit 2014-03-30]. Dostupné na internete: <[http://naucnystyl.blogspot.sk/2010/09/sudrznost-textu-prostriedky-sudrznosti\\_29.html](http://naucnystyl.blogspot.sk/2010/09/sudrznost-textu-prostriedky-sudrznosti_29.html)>.
- [3] Blaško, Michal. [online]. KIP TU, Košice: *Rozvíjanie kľúčových kompetencií vo vzdelávaní* [cit 2014-04-11]. Dostupné na internete: <<http://web.tuke.sk/kip/main.php?om=1300&res=low&menu=1310>>.
- [4] Gerhatová, Ž., PhD. [online]: Kooperatívne vyučovanie [cit 2014-02-11]. Dostupné na internete: <<http://pdf.truni.sk/e-skripta/mtvf1/lesson02/player.html>>
- [5] Javorský, Stanislav, PaedDr. [online]: *Digitálna kompetencia ako sociálny fenomén* [cit 2014-02-11]. Dostupné na internete: <[http://cec.truni.sk/javorsky/informacna-gramotnost/digitlna\\_kompetencia\\_ako\\_socilny\\_fenomn.html](http://cec.truni.sk/javorsky/informacna-gramotnost/digitlna_kompetencia_ako_socilny_fenomn.html)>.
- [6] KASÍKOVÁ, Hana: *Kooperativní učení a vyučování – Teoretické a praktické problémy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Nakladatelství Karolinum, 2007. 180 s. ISBN 978-80-246-0192-2.
- [7] KASIKOVA, H. 2010. *Kooperativní učení, kooperativní škola*. Praha: Portal, 2010. ISBN 978-80-7367-712-1.
- [8] Kireš, M., Lukáč, S.; *Tvorba metodických listov pre realizáciu moderných vyučovacích metód*, Košice: UPJŠ, 2010

[9] Lisá, V. – Jenisová, Z. – Fándlyová, S. – Hrašková, S.: Využitie informačných a komunikačných technológií v predmete Chémia pre stredné školy. Košice: elfa, s.r.o., 2010. ISBN: 978-80-8086-148-3

[10] Miron, Z., Ladislav, A. [online]. Bratislava: *Metodika tvorby učebných zdrojov pre žiakov* [cit 2014-01-11]. Dostupné na internete: <[http://web.eduk.sk/stahovanie/Methodika\\_Zelina\\_Alberty.pdf](http://web.eduk.sk/stahovanie/Methodika_Zelina_Alberty.pdf)>.

[11] [online]: *Text – funkcie textu* [cit 2014-02-22]. Dostupné na internete: <<http://pdf.truni.sk/e-ucebnice/sjvvpv2/data/a83ae022-9c9c-4678-899e-712d91fdd033.html?ownapi=1>>.

[12] Petrasová, A., 2008: *Kriticky mysliaci učiteľ – tvorca kvality školy*. Prešov: MPC, 2008. ISBN 978-80-8045-517-0.

[13] Petrasová, A., Doc.: *Metodické pokyny na tvorbu textu*, Prešov, 2014

[14] SKALKOVÁ, Jarmila: *Obecná didaktika*. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, a.s., 2007. 328 s. ISBN 978-80-247-1821-7.

[15] Šándorová, V. [online]. Bratislava: *Metódy a formy práce podporujúce kritické myslenie u žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia* [cit 2013-12-11]. Dostupné na internete: <[http://www.mpc-edu.sk/library/files/v.\\_ndorov\\_met\\_dy\\_a\\_formy\\_pr\\_ce\\_podporuj\\_ce\\_kritick\\_myslenie\\_iakov\\_zo\\_szp.pdf](http://www.mpc-edu.sk/library/files/v._ndorov_met_dy_a_formy_pr_ce_podporuj_ce_kritick_myslenie_iakov_zo_szp.pdf)>

[16] Šepeláková, L., Mgr. [online]. Prešov: *Rola pedagóga v kontexte konštruktivistických teórií*. [cit 2013-12-11]. Dostupné na internete: <<http://www.pf.ujep.cz/files/konferenceKPG/kolar/sepelakova.pdf>>.

[17] Úrad pre vydávanie úradných publikácií Európskych spoločností. [online]. Luxemburg: *Kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie – európsky referenčný rámec*

[cit 2014-04-20]. Dostupné na internete:  
<[http://katchem.truni.sk/prilohy/TPSV/KK\\_pre\\_CV.pdf](http://katchem.truni.sk/prilohy/TPSV/KK_pre_CV.pdf)>.